

PROMLUVA PAPEŽE BL. JANA PAVLA II. K TRIBUNÁLU ŘÍMSKÉ ROTY U PŘÍLEŽITOSTI NOVÉHO SOUDNÍHO ROKU*

1) Vřele vám děkuji, pane děkane Tribunálu římské rot, za krásná slova uvítání a blahopřání, jimiž jste vyjádřil naše společné pocity úcty, náklonnosti a zapojení se do služby církve.

Srdečnými pozdravy se obracím na celé kolegium soudců Roty, na úředníky, členy *Studio rotale* i na kolektiv advokátů.

Využívám tohoto každoročního setkání jako příležitosti vyjádřit všem svou vděčnost za náročnou práci, již plníte ve službě výkonu spravedlnosti v církvi, a také jako příležitosti k vyzdvižení určitých záležitostí týkajících se ustanovení oné tolik důležité, křehké a složité instituce, totiž instituce manželství. Dnes bych se spolu s vámi chtěl zamyslet nad tím, jaké důsledky pro manželství vyplývají ze vztahu *mezi vírou a kulturou*.

2) *Manželství je instituce daná přirozeným právem*, jehož vlastnosti jsou definovány samotným bytím muže a ženy. Od prvních stran Písma svatého biblický autor uvádí rozdělení pohlaví jako Bohem chtěné: „Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil.“ (Gn 1,27). Kniha Genesis současně také při popisu stvoření uvádí, že Bůh Hospodin říká: „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.“ (Gn 2,18).

A příběh pokračuje: z žebra, které vzal z

člověka, utvořil Bůh ženu a přivedl ji k němu. Na to člověk zvolal: „Toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla!“ (Gn 2,22). Pouto utvořené v manželském vztahu mezi mužem a ženou stojí výše než jakýkoli jiný mezilidský vztah, dokonce i vztah, kterým je člověk vázán ke svým rodičům. Biblický autor dále uzavírá: „Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem.“ (Gn 2,24).

Manželství je poznamenáno kulturními vlivy a historií

3) Právě z toho důvodu, že manželství představuje skutečnost hluboce zakořeněnou v samotné lidské přirozenosti, je poznamenáno kulturními a historickými podmínkami každého národa. Ty od počátku nechávaly na instituci manželství stopy svého vlivu. Církev tedy manželství nemůže oddělit od jeho kulturního prostředí. Zmínil jsem se o tom ve své apoštolské exhortaci *Familiaris consortio* (č. 4): „Boží plán s manželstvím a rodinou se týká konkrétně muže i ženy v jejich každodenní existenci, v určitých společenských a kulturních poměrech. Proto, má-li církev plnit svou službu, musí se snažit poznat poměry, v jakých se dnes manželství a rodina uskutečňují.“

Boží plán se realizuje v průběhu dějin a v rozmanitosti kultur. Ovlivnila-li, na jednu

stranu, někdy kultura negativním způsobem instituci manželství tím, že do ní vnesla určité odchýlení od Božího plánu, jako například polygamií a rozvod, často byla na druhou stranu nástrojem, jehož Bůh využil k přípravě půdy pro lepší a hlubší porozumění svého počátečního úmyslu.

4) Ve svém poslání objasňovat lidem zjevenou nauku musela církev opakovaně vstupovat do střetu s kulturami. Od prvních staletí nalézalo křesťanské poselství při setkání s řecko-římskou kulturou příznivou půdu, a to z několika úhlů pohledu. Důležitým faktem bylo to, že pod vlivem křesťanského učení ztratilo římské právo značnou část své hrubosti, protože se nechalo prostoupit evangelijní *humanitas* a na oplátku nabídlo novému náboženství úžasný vědecký nástroj, jímž mohlo vypracovat svůj právní řád o manželství. Oproti tomu křesťanská víra tím, že do něj uvedla hodnotu nerozlučitelnosti manželského svazku, nalezla v nahlížení římského práva na souhlas nástroj k vyjádření *základní zásady*, která ve své podstatě vychází z kanonického učení v dané oblasti. Tuto zásadu připomněl důrazně papež Pavel VI., když se s vámi setkal 9. února 1976. Mimo jiné tehdy potvrdil, že co se týče této zásady, „manželství vzniká souhlasem manželů“ a že „tato zásada, již celá kanonická a teologická tradice přikládá značný význam, je často předkládána církevním magisteriem jako jedna ze základních zásad jak přirozeného práva ustanovení manželství, tak evangelijních přikázání“.¹ Tudíž představuje i hlavní zásadu v kanonickém právním řádu.²

Problém kultur ovšem v dnešní době nabylo zvláštní důležitosti. Církev se k tomu s obnovenou citlivostí vyjádřila během II. vatikánského koncilu. Mezi poselstvím spásy a

lidskou kulturou – tvrdí konstituce *Gaudium et spes* – jsou četné spojitosti. „Vždyť když se Bůh zjevoval svému lidu postupně až k plnému projevení sebe ve vtěleném Synu, mluvil způsobem vlastním kultuře té které doby“ (*Gaudium et spes*, č. 58). V souvislosti s tajemstvím Vtělení „používala církev v různých podmínkách, ve kterých během staletí žila, výtvarů různých kultur, aby Kristovo poselství svým kázáním rozšířila do všech národů a rozvinula, probádala, hlouběji pochopila a lépe vyjádřila ve slavení bohoslužby i v životě různotvárné pospolitosti věřících“ (ibid.). Každá kultura ovšem má být evangelizována, tj. konfrontována s evangelijním poselstvím, kterým se má nechat prostoupit: „Kristova radostná zvěst nepřetržitě obnovuje život a kulturu kleslého člověka a tepe a odstraňuje omyly a zlořády, které vyplývají ze stále hrožícího pokušení k hříchu“ (ibid.). Kultury, prohlásil Pavel VI. v apoštolské exhortaci *Evangelii nuntiandi* (č. 20), „je třeba obrodit stykem s radostnou zvěstí“.

Pozitivní a negativní vlivy soudobé kultury

5) Mezi vlivy, kterými soudobá kultura působí na manželství, je třeba poukázat na *některé vycházející z křesťanské víry*. Například ústup polygamie a jiných forem chování, k nimž muž nutil ženu, prohlášení rovnoprávnosti muže a ženy, postupné směřování k personalistickému nahlížení na manželství, chápaného jako společenství života a lásky; to jsou hodnoty, které od nynějška tvoří součást morálního dědictví lidstva.

Uznání toho, že muž a žena mají stejnou důstojnost, doprovází mimochodem stále větší uznání práva na svobodu volby, a to jak volby životního stavu, tak partnera pro manželství.

Nicméně soudobá kultura obsahuje také určité aspekty, završující důvod ke zneklidnění. V jistých případech jsou to právě ony pozitivní hodnoty, o nichž jsem se zmínil výše, které se – protože ztratily své životně důležité spojení s původní křesťanskou dělohou – nakonec jeví jako odpadlé prvky bez jakéhokoli významu, takže již není možno je začlenit do organického rámce manželství, správně chápaného a autenticky žitého.

Především v západním světě žijícím v nadbytku a zaměřením na konzumaci hrozí, že tyto pozitivní hodnoty budou zvráceny filosofií imanentismu a hédonismu, která překrucuje pravý smysl manželské lásky. Může být poučné přečíst si znovu, co říká z pohledu manželství *Závěrečná zpráva* Synody biskupů, mimořádného shromáždění o vnějších příčinách bránících uskutečňování koncilních myšlenek: „V bohatých zemích existuje ideologie, jejíž typickou vlastností je pýcha z technického pokroku a která čím dál více rozvíjí určitý imanentismus, vedoucí k modloslužebnictví materiálním dobrům (což nazýváme konzumní společnost). Z toho můžeme vyvodit, že se jedná o jakýsi druh slepoty k duchovním skutečnostem a hodnotám.“³ A její důsledky jsou neblahé. „Tento imanentismus totiž redukuje celkový pohled na člověka, který ovšem vede nikoli k jeho osvobození, ale k novému modloslužebnictví, k otroctví ideologiím a k životu uvězněnému v omezujících a často utlačujících strukturách tohoto světa.“⁴ Z takového smýšlení často vyplývá neuznání posvátného charakteru instituce manželství, neřku-li odmítnutí samotné instituce manželství, což otevírá cestu pro šíření volné lásky.

I tam, kde je instituce manželství přijímána, je často deformována jak ve svých podstatných prvcích, tak ve vlastnostech, které jsou

jí vlastní. To nastává například tehdy, když je *manželská láska* prožívána v sobecké uzavřenosti jako forma úniku, která se sama v sobě ospravedlňuje a naplňuje.

Podobně *svoboda*, jakkoli je nezbytná pro udělení souhlasu, na němž se manželství zakládá, je-li absolutizována, vede k rání rozvodu. Lidé totiž mají tendenci zapomínat, že tváří v tvář těžkostem ve vztahu je třeba nenechat se ovládnout nutkáním strachu nebo tíhou únavy, ale naopak umět nacházet ve zdrojích lásky odvahu zůstat věrní závazkům, které na sebe vzali.

Ostatně zřeknutí se vlastní zodpovědnosti namísto snahy o realizování své osoby vede k postupnému odcizení sebe sama. Lidé se ve skutečnosti pokouší vyvodit příčiny těžkostí za pomoci psychologických mechanismů, jejichž působení je ovšem chápáno zcela deterministickým způsobem. Důsledkem pak je uspěchané hledání útočiště ve východiscích psychologických a psychiatrických věd za účelem dovolat se zneplatnění manželství.

Kanonické právo je někdy zanedbáváno

6) Jak všichni víme, ve světě stále existují národy, u nichž polygamie dosud úplně nevymizela. Dokonce i mezi katolíky jsou tací, kteří by chtěli pod záminkou respektování kultury těchto kmenů určitým způsobem ospravedlnit a tolerovat takové formy v křesťanských společenstvích. Během svých apoštolských cest jsem neúnavně poukazoval na nauku církve o monogamním manželství a na rovná práva mužů a žen.

Nemůžeme přece nevidět, že v těchto kulturách zůstává ještě velký kus cesty, kterým je třeba projít, aby bylo dosaženo plného uznání rovnocenné důstojnosti mužů a žen. V širokém slova smyslu je manželství i nadále

plodem dohody mezi rodinami, které ovšem nijak neberou ohled na svobodnou vůli mladých lidí. Při samotném obřadu manželství ztěžují někdy společenské zvyky možnost určit jasně chvíli, kdy dochází k výměně souhlasů a ke vzniku manželského svazku, a naopak poskytují prostor k nejrůznějším interpretacím, které nejsou v souladu s konsensuální a personalistickou povahou manželského souhlasu.

I co se týče soudních procesů, projevuje se určité zanedbávání kanonického práva; jako odůvodnění se poukazuje na místní zvyky nebo kulturní zvláštnosti toho či onoho národa. Zde se také hodí připomenout, že zanedbávání tohoto typu v sobě nenesou pouhé opomíjení konkrétních formálních zákonů pojednávajících o soudních procesech, ale i riziko porušení práva na spravedlnost, které náleží všem věřícím a jehož důsledkem je zvyšující se neúcta ke svatosti manželství.

7) Z toho důvodu se musí církev, samozřejmě se vši pozorností, kterou má, obracet ke kulturám všech národů a k vědeckému pokroku, vždy dbát na to, aby *evangelijní poselství o manželství bylo dnešním lidem opět hlášáno v celé své podobě* tak, jak dozrávalo v jejím povědomí prostřednictvím staletého uvažování vedeného Duchem svatým. Výsledek jejích úvah je dnes podrobně zaznamenán II. vatikánským a koncilem a také v novém Kodexu kanonického práva, tj. jednom z nejdůležitějších dokumentů uvádějících do života myšlenky koncilu.

S mateřskou starostlivostí se církev, naslouchající hlasu Ducha svatého a vnímavá k požadavkům moderních kultur, neomezuje jen na to, aby připomínala hlavní zásady, které je třeba dodržovat, ale za pomoci prostředků,

daných jí k dispozici moderním vědeckým pokrokem, se snaží přijímat vše, co se v myšlení a zvycích jednotlivých národů ukázalo jako hodnotné.

Návaznost na tradici a otevření se novým požadavkům – právě to je rámec, do něhož je zasazeno vypracování nových zákonů o manželství, založených na *třech pilířích*: manželský souhlas, způsobilost každého smluvního partnera a kanonická forma. Do nového kodexu jsou zařazeny i koncilní poznatky, především ty, které se vztahují k personalistické koncepci manželství. Jeho zákonodárství předkládá ty prvky a ochraňuje ty hodnoty, které *chce církev zaručit na celém světě* nad rámec rozmanitosti a měnícího se charakteru kultur, v nichž žije každá jednotlivá církev. Na schválení těchto hodnot i nezbytných opatření k jejich dodržování nechává nový kodex záměrně významný prostor pro zodpovědnost biskupských konferencí nebo pastýřů konkrétních církví, aby je mohli vhodně přizpůsobit různorodosti kultur a různým pastoračním situacím. Jedná se o záležitosti, které bychom mohli považovat za okrajové nebo ne příliš důležité. Je také naléhavé, aby se přikročilo k přípravě vhodných norem, které kodex v této oblasti vyžaduje.

8) Ve své věrnosti Bohu i člověku jedná církev jako zákoník, který se stal učedníkem království nebeského: „vynáší ze svého pokladu nové i staré“ (Mt 13,51). Ve věrném následování Ducha svatého, který ji osvěcuje a podporuje, církev jakožto lid Nové smlouvy „mluví všemi jazyky, v lásce všem jazykům rozumí a všechny objímá“ (*Ad gentes*, č. 4).

Zvu vás všechny, dělníci spravedlnosti, abyste nahlíželi na manželství ve světle Božího plánu, a tak pomáhali prostředky, které

jsou vám k dispozici, k jeho uskutečňování. Vyzývám vás, abyste velkoryse vytrvali ve své práci s přesvědčením, že konáte velkou službu rodinám, církvi i samotné společnosti.

Papež stojí za vámi s důvěrou a pohnutím a s těmito pocity vám uděluje své apoštolské požehnání.

Přeložila Lucie Miklošková.

Poznámky

* Překlad francouzské verze promluvy Jana Pavla II. z 28. 1. 1991. [online] http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/1991/documents/hf_jp-ii_spe_19910128_roman-rotas_fr.html.

¹ PAVEL VI.: *Insegnamenti di Paolo VI*, svaz. XIV, 1976. Città del Vaticano 1977, s. 99.

² Srov. kán. 1057 § 1 CIC: „Manželství je tvořeno souhlasem stran zákonně projeveným mezi osobami právně způsobilými; žádná lidská moc nemůže tento souhlas nahradit.“

³ *Ecclesia sub verbo Dei mysteria Christi celebrans pro salute mundi* (7. 12. 1985), I 4.

⁴ Tamtéž, II 1.1.